

Web Kerikata.hu

Bús donnák és más csodák

— Magyar utazók írásai a spanyol nőkről (1808-1911) —

(Valóság, 1999/7. évf. 38-64. o.)

© 1999 Ambrus Attiláné Dr. Kéri Katalin egyetemi docens

A magyar-spanyol kapcsolatokról dióhéjban

Spanyolországot földrajzi helyzete némiképp mindig elszigetelte Európától. Magyarországtól pedig különösen messze esett ez a déli ország, hiszen a múlt század végéig csak hosszú, fárasztó szárazföldi utazás vagy több napig tartó hajút után lehetett eljutni a Kárpát-medencéből az Ibériai-félszigetre. Valaha, a X. század elején a kalandozó életmódot folytató magyarok több csoportja is eljutott a cordobai kalifátus területére, később azonban, csaknem 1000 éven át alig volt kapcsolat a két ország között.^[1]

A XVIII-XIX. század fordulóján, különösen a napóleoni háborúk idején valamelyest megélénkült az érdeklődés Spanyolország iránt. Hírek érkeztek a hősiessen ellenálló spanyolokról, akikkel a Napóleonnal szintén szembeszálló magyarok rokonszenveztek. A múlt században több magyarországi utazó jutott el Európa dél-nyugati csücskébe, és a kor fellendülő könyvkiadásának és sajtójának köszönhetően írásaik ránk maradtak és ma is olvashatóak. A magyarországi emberek tehát útleírásokból és újsághírekből szerezhettek tudomást a spanyol nép életéről, szokásairól, Spanyolország műemlékeiről, történelméről és gazdasági életéről. Ezekben az általam vizsgált művekben az átlagos magyar utazó benyomásai, Spanyolországról alkotott képe jelenik meg, amiből következik, hogy meglehetősen szubjektív, az egyéni ízlést és érdeklődést tükröző leírások olvashatóak a spanyol népről. Jól mutatják ezek a könyvek és cikkek azt, hogy milyen előítéletek és hiedelmek éltek a magyarok fejében Spanyolországgal kapcsolatban. Az egyik ilyen a spanyolok harciasságának, lobbanékonyságának hangoztatása, a másik pedig a spanyol nők szépségének gyakori emlegetése. E két „spanyol vonás”-nak tartott tulajdonsággal kapcsolatban szinte valamennyi szerző kifejtette véleményét – pro vagy contra.

Egy útikönyv 1808-ból

Kutatásaim során az 1808-1911 közé eső időszak magyar nyelvű nyomtatott forrásait vizsgáltam át. Elsősorban arra a kérdésre kerestem választ, hogy milyenek látták a spanyol nőket a magyarországi utazók, akik – Majthényi Flóra kivételével – valamennyien férfiak voltak. 1808-ban megjelent egy olyan útikönyv Magyarországon, amely részletes leírást adott Spanyolországról is.^[2] A művet németből fordították magyarra, és az első, Dél-Nyugat-Európát részletesen bemutató könyvek tekinthető. Ebben a kötetben csakúgy, mint más későbbi művekben a szerző igen nagy teret szentelt a spanyol nők bemutatásának. Fizikumuk jellemzése mellett kitért a nők szenvedélyességére, szerelmi életére, a női viseletre, a nők munkavégzésére és szórakozási formáikra. A könyv írója városonként mutatta be a nőket, rávilágítva a regionális sajátosságokra. A barcelonai nők „szépségével” kapcsolatban nem foglalt állást egyértelműen, a madridi hölgyeket viszont nagyon szépnek írta le: „Azí tartják, hogy a’ Bartzelónai asszonyok rendkívül szépek. Erre igennel is nemmel is lehet felelni. A’ szemeik ’s fogaik igen szépek és ábrázatjoknak is szép fejrő bőre vagyon; de bájoló kellemetesség nints rajtok, a’ szép vonások nem bírnak ékesen szólással. Sehol sem, kivált Bartzelónában nem kell az első tekintet után itélni: ha valamely asszonynak szépségéről itélni akarsz, várd meg elébb mosolygását”^[3] – olvashatjuk a katalán város nőiről.

A madridiakról így írt: „Az a’ szép termet, azok a’ felséges szemek, az az érzékeny és bájoló tekintet, mellyek a’ Madridi asszonyokat megkülönböztetik, annak, a’ ki a’ szerelem lántzaitól fél, nem kevés gondot adnak, miképpen kelljen szive’ szabadságát megőriznie, kivált Madridban, a’ hol külömben is hajlandóbb a’ szerelemre a’ szív mint egyébütt. Sokszor a’ legszebb asszonyokat is örömet arra kérmé az ilyen, hogy ne nézzenek szemei közé.”^[4]

A spanyol nőkről általánosságban szólva azt írta a szerző, hogy szerelmes természetűek, a férfiakról ellenben azt, hogy nagyon bátortalanok. Az útikönyv szerint e bátortalanság az oka annak, hogy a hispániai férfiak „szépjeik” szerelmének megnyerésében igen lassu lépéseket tesznek. Egész esztendőig is szeret némellyik Spanyol, némellyik meg is hal szerelmében, a’ nélkül, hogy tsak egy szót is szólana felőle.”^[5]

Ezt a kérdést, a szerelmi bánat miatt elkövetett gyilkosságot vagy öngyilkosságot e z a könyv, miként más művek is, gyakorta megfigyelhető „spanyol szokás”-ként írja le.

Ebben a németből fordított kötetben is jelentős terjedelemben szerepel a Spanyolország különböző területein elterjedt népviseletek, öltözködési szokások leírása. Az aragóniai parasztság asszonyok ruháját például neveltségeseznek és rútnak találta a szerző. A leírás szerint e vidék női az alábbi holmikot viselték: „Két három gyapjú – ’s azok alatt egy posztó-melyrevaló, három vagy négy vastag szoknya – ezek teszik öltözeteket, melly többet nyom egy fertály má’sánál.”^[6]

Az író külön szólt az akkoriban divatos fejedőkről, a fátolhasználat spanyolországi gyakoriságáról és a hajviseletekről.

„Egy Spanyol leány vagy asszony sem megy el onnét hazul gyalog a' nélkül, hogy fátollal bé ne borítaná ábrázatját”^[7] – írta a szerző. Kifejtette, hogy mivel a spanyol nők is igyekeznek követni a francia divatot, fokozatosan eltűntek Spanyolország asszonyainak ruhatárából a nehéz arany és ezüst anyagok, és helyüket átvette a gyolcs és a batizet.

A korabeli arcfestési, kozmetikai eljárásokat is megismerhetjük a kötetből, az író például külön alfejezetet szentelt az „essentiák vagy drága kenetek” leírásának, melyeket szerinte a múlt század elején élt spanyol nők igencsak mértéktelenül használtak. A fényűzés eme fajtája a könyv szerint társadalmi hovatartozástól függetlenül valamennyi nőre jellemző volt: „Udvari Dámák, kalmárnék, polgárok feleségei – mindenek parfümérozák fejeket, melyeket, mindeneiket. A' 'sebbeik tele vagynak üvegszékekkel és iskátulátskákkal, mellyekben drága illatu szerek vagynak, e' részben felette messze mennek 's igen eltávoznak a' mértékletességtől.”^[8]

Bár az író keményen kritizálta a spanyol nők öltözködési szokásait, elismerően szólt az ottani asszonyok munkabírásáról, szorgalmáról. Szerinte a spanyol férfiak igen restek, de ezt nem lehet az asszonyaikról elmondani. Valenciában tett megfigyeléseire alapozva például kifejtette, hogy a nők még esténként is, a házak elé ülve dolgoznak, selymet gombolyítanak. Andalúziában, Katalóniában is hasonló dolgokat tapasztalt, és külön kiemelte azt – amit később más szerzők is –, hogy a spanyol nők sokat foglalkoznak a gyerekekkel. Ugyanakkor helytelenítette a dajkák alkalmazásának elterjedt spanyol gyakorlatát, rámutatva, hogy csak a köznépből valók és a polgárasszonyok szoptatják maguk gyermekeiket. Elvetette azt, a gazdag spanyol családoknál divatos szokást, hogy falusi dajkákhöz küldik az újszülötteket. Figyelmeztetett arra, hogy e problémáról már Rousseau is írt az Emilben.^[9]

A női szórakozások leírásánál ebben a könyvben a színházi előadásokról és a bikaviadalokról olvashattak a kortársak. A kötetben a szerző furcsaságként említi azt a tényt, hogy a madridi színházakban a női szerepeket is nagyrészt férfiak játsszák, és gúnyosan, értetlenkedve szólt a bikaviadalok népszerűségéről, a „gyenge nők” bikaviadal iránt tanúsított érdeklődéséről. Ez utóbbiról így írt: 's az Asszonyok, a'kik különben tsak egy fa levél 'zördülésekor is megrémülnek, a'kik tsak egy erős illatu bokkrétának szagolására is elalélnek, 's a'kiknek szemei tsak a' napnak igen fényes sugárjait sem nézhetik, tsendesen 's hideg vérrel szemlélnék itt egy szenvedő, egy haldokló és sebekkel tellyes állatot. A'mi több; nézd el ezen szépeket, midön négy feltzifrázott öszvér a' megdöglött bikát a' tsata piatról eltzepeli, akkor félre vonják szájukat, 's minden asszonyok mély gyászba merülnek, azért, hogy a' bika' szenvedésének vége vagyon.”^[10]

A XIX. század első felében nem találni több, magyar nyelvű, Spanyolországról szóló útikönyvet. Ennek valószínűleg az lehet az oka, hogy hazánkból csak igen kevesen jutottak el kontinensünk e távoli szegletébe, és ők is többnyire olyan főurak voltak, akik legfeljebb magánlevelekben számoltak be tapasztalataikról. *(Ez a téma további kutatásokat igényel.)*

Az 1860-as évek

Az 1860-as években, amikor hazánkban is kezdett fellendülni a női lapkiadás, a Nővilág című lapban többször is közöltek a hírek között spanyol nőkkel kapcsolatos információkat. E híradások elsősorban a spanyol nők szenvedélyességéről, tüzességéről való képet erősítették a magyar olvasókban. Például az az 1862-es írás, amely szerint a spanyol nők „mesternők mnindenben, leginkább értik az áldozatot magukhoz csalogatni és feltétlenül meghódítani.”^[11]

(A különböző európai nemzetek asszonyait összehasonlító cikkben azt írta a korabeli szerző, hogy a magyar és lengyel nők a lelkesültni tudás és a honszeretet révén tűnnek ki a világban.)

1867 után, a z Osztrák-Magyar Monarchiában jelentősen fellendült a magyarországi könyv- és lapkiadás. A kiszélesedő nemzetközi kapcsolatok, a felfutó gazdasági és kereskedelmi élet közelebb hozta Spanyolországot is. Az 1868-as népoktatási törvényt követően hazánkban fokozatosan nőtt az írni-olvasni tudók száma, így az útleírások is mind szélesebb olvasóközönségre számíthattak. A vasúthálózat gyors terjedése, a gőzhajózás fejlődése megváltoztatta az utazási szokásokat és lehetőségeket. A messzi országokba vezető utak már nem tűntek olyan ijesztően hosszúnak. Az egyszerű emberek, akik legfőljebb rövidebb magyarországi utazásokat tudtak tenni, kíváncsiak lettek távoli tájak lakóira is. Az 1880-as évektől tömegsajtóvá duzzadó lapkiadás „szállította” a külföldi országokról szóló igazi és álhíreket. Az útikönyvek olvasói között ott voltak a potenciális utazók és a hölgyek is...

1868-ban Zádori János Olaszországot érintve, Genovából Barcelonába hajózott, és utazásáról 1869-ben nyomtatott beszámolót jelentetett meg. Könyve előszavában azt írta, hogy nagy szükség van egy ilyen munkára, mert „nincs még irodalmunkban spanyol utazás”, mármint útleírás.^[12] *(A Kis János-féle könyvet, lévén, hogy németből fordították, nem számította.)* Zádori könyvéből kiderült, hogy Spanyolországban nagyrészt vonattal közlekedett. A spanyol nőket – férfi lévén – ő is alaposan szemügyre vette. Könyvében három dolgot emelt ki velük kapcsolatosan. Leírta egyrészt a nők legyezőhasználatát, amelyet egzotikumként mutatott be. Ecsetelte, hogy a nők még a templomban is legyezik magukat, „ez által mozgóvá lesz a templomi lég, és a legyezők gépszerű kinyitása és behajtása által egyhangu zsidobongás támad...”^[13]

Madridból Toledóba vonatozva megfigyelte, hogyan viselkednek és beszélgetnek a nők maguk között: „A spanyol nő akkor beszél, amikor csak lehet, nyelve forog, de nem egyedül, mert minden szavát taglejtéssel kíséri, annyit beszélnek vállalkal, ujjakkal, legyezőikkel, mint nyelveikkel.”^[14]

Andalúziában egyik legfontosabb dolga volt utánajárni, hogy valóban szépek-e a nők. Sevillában és Malagában nem „győzték meg” az ottani hölgyek, és Zádori könyvében több helyen is nyomatékosan kijelentette, hogy az andalúziaiak nem szebbek, mint más európai nők. Sőt, egyenesen azt írta, hogy Spanyolországban a férfiak a szebbek. Ezt írta: „Az andalusiai, valamint az egész spanyol nép asszonyai azon előnyben részesülnek, hogy tiszta fajt (*race*) képeznek, van általános, markirt jellegök. Ha már most valaki közép Európából vagy Éjszak-Amerikából jő, ahol a nemzetiségi jellegek úgy összekeveredtek, hogy elenyészettnek lehet mondani, az itteni jelenség sajátos kellemmel hat rá; azt azonban korántsem lehet állítani, hogy a határozott jelleg legott a szépség eszményét is helyettesíti, s igényeinek megfelel. Meg vagyok győződve, hogy Páris-, London- és Bécsben a felsőbb körökben több szépséget lehet találni egy este, mint Sevillában egy hét alatt.”^[15]

A malagai nőkről hasonló véleménnyel volt, és idézte azt a spanyol nyelvű verset, mely szerint „híre jár, hogy szépek a malagai nők, de nem olyan vad az oroszán, ahogy festeni szokták.”^[16]

Utazók a századvégen

Zádori könyve után csaknem két évtizeden át nem jelent meg magyar nyelvű leírás Spanyolországról. A sajtóban azonban 1879 után valamelyest előtérbe került az ország bemutatása. Ennek az volt az oka, hogy XII. Alfonz spanyol uralkodó ebben az évben vette feleségül az 1858-ban született Mária Krisztina főhercegnőt, aki József nádor legidősebb lányának, Erzsébetnek a gyermeke volt. 1879-ben a Vasárnapi Újság részletesen közölte az ifjú menyasszony életrajzát, 1886-ban pedig, XII. Alfonz halálakor hosszú méltatást közöltek róla, címlapon bemutatva őt lányával, Maria de las Mercedes-szel.^[17] Ebben a z igen népszerű magyarországi hetilapban több ízben is közöltek a spanyolországi kultúrával, életmóddal kapcsolatos írásokat. Egy, a spanyol konyhát bemutató cikkben például az újságíró kitért a nők vendéglátással, sütés-főzéssel kapcsolatos szokásaira. Megemlítette azt, hogy mennyire szeretik a spanyol hölgyek a cukros süteményeket és az édeskés cigarettákat.^[18]

Egy másik, a dualista kor tekintélyes folyóiratának számító lap, a Földrajzi Közlemények a múlt század végén szintén többször közölt Spanyolországgal kapcsolatos leírásokat. 1888-ig Zádori kötetét nem követte újabb könyv, ebben az évben azonban megjelent egy hölgy, Majthényi Flóra műve. *(Útikarcolataiból korábban a Budapesti Hírlap már közölt részleteket.)* Majthényi Flóra 1886-ban Marseillesből hajón érkezett Barcelonába, és sorra bejárta a jelentősebb spanyol városokat. A Földrajzi Közlemények hasábjain úgy írtak róla, hogy tájékozottabb volt, mint „megszeretett spanyol ismerősei, kik annyit tudtak hazánkról, hogy a magyarok »ama hosszú hajú, fekete emberek, kik oda drótozni és üstöt foltozni járnak.«^[19]

E magyar utazónő könyvében csak keveset írt a spanyol nőkről, mindössze egy-két mondattal utalt szépségükre és tanulatlanságukra. Kiemelte, hogy írni-olvasni csak kevés úriasszony tud, és nehezen viselte el, amikor egy boltban az ő képességeit is kétségbe vonták.

E hölgy útirajzait követően újabb egy évtizedig várn kellett a magyar utazók Spanyolországot leíró beszámolóira. 1897-ben a nagy magyar világgáró, Hopp Ferenc szelte át a tengert, és a Gibraltári-szorosnál behajózott Dél-Spanyolországba. Ezzel az útszakasszal kapcsolatosan az alábbiakat írta a Földrajzi Közlemények hasábjain: „Gibraltárba való átkelésem nagyon kellemetlen és kényelmetlen, a gőzös pedig nagyon kisméretű volt, a mellett azonban meglehetősen hullámozott a tenger és azért sok útas tengeri beteg lett, közöttük több szép spanyol hölgy is, a kik helyett én szívesen szenvedtem volna...”^[20]

Útleírásaiban mindvégig megtalálhatjuk a spanyol nők szépségéről írott lelkes sorait. Sevilláról például azt írta, hogy ott találhatóak Spanyolország legszebb asszonyai.

„A Boulevard de la Casterián Sevilla gazdag lakosai adnak egymásnak találkat, miért is egy délután oda kocsiztam, hogy a szép andalusiai hölgyeket díszes hintóikban megcsodáljam. A dohánygyár, mely 5000 cigarettát sodró leányt foglalkoztat, különösen uraknak igen érdekes, mivel e leányok között sok cigányleány és más népies szépség található, kik a látogatót nyájas és tüzes pillantásokkal fogadják. Különösen feltűnő azonban itt a sok gyermekhinta, amelyekben e leányok kis gyermekeiket magukkal hozzák, hogy itt maguk ápolhassák. Spanyolország olyan termékeny, hogy már a hajadonokat is csecsemők teszik boldoggá.”^[21]

Pintér Kálmán ugyancsak 1897-ben járt Spanyolországban, és úti élményeit 1900-ban önálló kötetben tette közzé. A Magyar Mémők- és Építész Egyesület szervezésében utazott, így főként a spanyol építészettel kapcsolatos megfigyeléseket tett. Ám a z Alhambra és a Giralda-torony megcsodálása mellett sem felejtette el szemügyre venni a spanyol hölgyeket. Különösen nagy figyelmet fordított a viseletre.

„A spanyol típus és viselet vidékenkint, a merre jártunk, feltűnőbb különbséget nem mutatott. A nők arcza hosszukás, tojásdad; hajuk és szemük barna, termetük nem mondható szépnek. (...) A középosztálybeli nők általában sötétebb öltözetet viselnek, mintha gyászolnának, s hozzá arczuk is többnyire komoly. Kedves ruhadarabjuk a fekete csipkefátyol, mely hajukat és arczuk egy részét elfödve, két oldalt libeg-lobog. Nem mondhatni, hogy a spanyol nők általában szépek; három hét alatt a nagyobb spanyol városok hullámzó sokaságában általában kevesebb szép nőt láttunk, mint pl. Budapesten csak egy napon is a főbb utcákon. A férfiak általában szebbek mind arczra, mind termetre; a spanyol inkább férfiaiban szép faj.”^[22]

Mire Hopp Ferenc és Pintér Kálmán hazatértek Magyarországra, Spanyolország elveszítette utolsó gyarmatait. 100 évvel ezelőtt, 1898-ban ezért a világ – a magyarság – figyelme ismét a spanyol nép felé fordult. A magyar olvasóközönség számos lapból értesülhetett a hadi eseményekről; a haditechnikai eszközök, hajók leírásától, képes bemutatásától a diplomáciai lépések tárgyalásáig számos cikk állt kapcsolatban a spanyol-amerikai háborúval. A szórakoztató-ismeretterjesztő lapok olvasói között a múlt század végén azonban szép számmal akadtak nők, őket pedig a haditechnika leírása egyáltalán nem érdekelte. Számukra az újságírók a spanyol (és észak- illetve közép-amerikai) nők életmódjáról, ruha- és hajviseletéről hoztak híreket. Az Új Idők című lap például egy kétrészes cikkben vetette össze az amerikai és a spanyol nők erkölcsseit. Az amerikaiakat szabadnak – szabadosnak... – mutatta be, a spanyol hölgyeket pedig romantikus és szenvedélyes szerelmeseknek, akik ugyan vallásosak, de mégis minduntalan kijátsszák férjük éberségét, és szeretőt tartanak.^[23] A cikk szerzője szerint a spanyol nő „minden ízében igazi asszony. S ez az ő nagy előnye az amerikai nő fölött, ki épp annyira művelt, mint amennyire tudatlan Ibéria asszonya, de nem tud kárpótolni minden túlfinomultságával azért, hogy nincs a vérében tűz.”^[24]

A cikkíró szerint a spanyol nők 300 év alatt mit sem változtak.

A Vasárnapi Újság hasábjain egy „Deli” nevű szerző meglehetősen hasonlóan vélekedett a hispániai hölgyekről. Levél formában megírt spanyol útibeszámolójában ő is kifejtette, hogy a spanyol nők mennyire tudatlanok. Általában véve sem festett túl hízelgő képet a spanyolokról, illetlennek, fennhéjázónak találta őket, ételeiket és szokásaikat lebecsülte. A nőkről így írt: „Az értelmesebb családoknál a cseléd a z úr, az gondolzza a gyereket a maga módja szerint. A nagyságos asszony azalatt cifrálkodik, órákat tölt el a z arcza festésével s a ruhája illesztgetésével. A bobadillai váróteremben két apácát láttam, a kiknek ki volt füstve az arczok. Annyira általános itt a kendőzés. Hogy miért cselekszik ezt az asszonyok, nem tudom. Mert

kendőzetlen mivoltukban bizony szebbek. Akad köztük hófehér márvány arcú, sötétbarna nagy szemekkel, dús hajjal; van azután olyan olajbarna bőrű, tüzes fekete szemű, hollófekete hajjal; kifüstve azonban olyanok, mint a tarka viaszbabák. (...) Pazarlók, otthon házi dolgot nem végeznek, úri asszony a piacra nem megy – meg is járná ott a nagy szemfogú kofákkal – csak templomozik, naponként kétszer is. Bűneit szorgalmasan meggyónja, már csak azért is nagy keletők van a papoknak.”^[25]

Egy könyv a századelőről

1911-ben, az I. világháború előtt utolsóként, hazánkban egy olyan könyv jelent meg Spanyolországról, amely a megelőző száz év minden kiadványánál részletesebben mutatta be a távoli országot, a spanyol nőket. Altmann István „A jelenkori Spanyolország” című műve^[26] – más külföldi szerzők korabeli könyveihez hasonlóan – nem az utazási útvonal városainak, tájainak leírását adja, hanem rendszerezetten, egy-egy téma köré szőtt alfejezetekkel mutatja be a dél-nyugat-európai országot. A könyv népességről szóló 3. fejezetében olvashatunk azokról az asztúriai nőkről, akiket a madridi előkelő családok dajkáinak alkalmaztak, és akikről már Zádori is részletesen írt művében. A népesség bemutatásánál emellett csak egy helyütt, az andalúziai cigányok jellemzésekor írt Altmann a nőkről, akik „jóslással, tánczczal, koldulással és lopással keresik kenyerüket.”^[27]

Kiemelte továbbá a szerző, hogy a spanyolok általában véve nagyon udvariasak a nőkkel, megemelik kalapjukat a hölgyek előtt, és úgy szólítják meg őket, mintha hercegnők lennének. A z ottani nők ruhaviselését e szerző is hosszasan, színesen ecsetelte, kissé ironikusan megjelenítve a fényűzést: „A spanyol nők igen nagy gonddal öltözködnek, leginkább francia minták után. A középosztály felső része nyáron Sansebastianba, Biarritzba vagy más divatos fürdőhelyre megy és a rossz nyelvek azt mondják, hogy a nők egy-egy helyen csak annyi napot töltenek, a hány ruhájuk van. Egy 14 napi utazásra így 14 ruha szükséges, a mi azzal jár, hogy igen sok podgyászt visznek magukkal utazásaikra, ezeket a szörnyetegeket a férfiek »mundo«-nak nevezik.”^[28]

Az élénk színű ruhák, legyezők, fekete csipkefátylak, hajba tűzött virágok divatját is megismerhetjük a leírásból. A spanyolok szokásait bemutató résznél azonban a szerző hangot adott megbotránkozásának, például azon szokás miatt, hogy a nők kocsikázás közben a földre köpködnek.

A XX. század eleji nőemancipációs törekvések „spanyol változata” is megjelent e könyvben. Altmann kiemelte a spanyol nők szorgalmát, nagy munkabírását, írt munkavállalási lehetőségeikről és jogkiterjesztési harcaikról. Ez utóbbiról azonban így vélekedett: „Spanyolországban nem kétséges, hogy a nő még nem érett a választói jogra, a spanyol nő általános műveltsége az északi népekéhez képest eléggé alantas. Eddig meg is van még elégedve házi, valamint feleségi és anyai szerepével és politikai igénye még csak igen keveseknek van.”^[29]

Összegzésképpen megállapítható, hogy a nagy távolság ellenére Magyarországról a múlt században többen is eljutottak Spanyolországba, és tapasztalataikat néhányan könyv vagy újságcikk formájában is közzétették. A magyarországi közvélemény formálásának a tömegkommunikációs eszközök megjelenéséig tulajdonképpen ez volt az egyedüli módja. Nagyon sok múlott azon a „nemzet-karakterológia” szempontjából, hogy egy-egy utazó hogyan ítélte meg a spanyol szokásokat, az ott élő emberek külső-belső tulajdonságait. E szempontból egyáltalán nem volt mindegy, hogy ki hol járt, kikkel találkozott és hogy beszélt-e spanyolul. A szenvedélyes szeretőként ábrázolt, szentimentális, szépségük okán kiemelkedőnek tartott spanyol nőket legyezővel és csipkefátyolban „látták” e könyvek nyomán a magyarok, és az így kikristályosodó, idővel szimbólummá vált spanyol nő alakja a mai napig él képzeletünkben. A regény- és operairodalom valamint a filmművészet az útikönyvekhez hasonlóan nagyban hozzájárult ezen, a tüzes, műveletlen és vakbuzgó vallásos jellemzőkkel leírt spanyol nő képének kialakulásához. Akárhogyan is változik a világ, e kép még vélhetőleg igen sokáig „tartja majd magát”, mert – miként egy tanulmányában Hahner Péter is írta – a más nemzetekről felépített, sokszor felületes vagy szubjektív kép a történelem legtartósabb képződményei közé tartozik.^[30]

JEGYZETEK

1. L. erről pl.: Anderle, Á.: Kalandozók és zarándokok. Magyar témák a középkori spanyol történelemben. JATE, Szeged, 1992.; Brachfeld F. O.: Árpád-házi Jolánta, Aragónia királynéja. JATE, Szeged, 1994.
2. Nemzeteket és országokat ismertető gyűjtemény. II. k. Spanyol országba és Portugáliába való utazás. Kiadta: Kis János.; Pest, Kiss István Könyvtár, 1808.)
3. Uo. 103. o. (Megjegyzés: a tanulmányban közölt idézeteket eredeti helyesírás szerint közlöm.)
4. Uo. 99. o.
5. Uo. 101. o.
6. Uo. 10. o.
7. Uo. 91. o.
8. Uo. 146. o.
9. Uo. 80-81. o.
10. Uo. 21. o.
11. Nővilág, 1862. március 10. 107. o.
12. Zádori, J.: Spanyol út. Athenaeum, Pest, 1869.
13. Uo. 58. o.
14. Uo. 116. o.

15. Uo. 196. o.
16. Az eredeti spanyol szöveg: „Malaga tiene la fama / De las mugeres bonitas, / Mas no es tan fiero el leon, / Como las gentes lo pintan.”
17. Vasárnapi Újság 1886/4. sz. 50. o.
18. Vasárnapi Újság 1886/27. sz. 438-439. o.
19. Márki, S.: Magyar nők utazásai. Földrajzi Közlemények 1898/XVII. 129.o.
20. Hopp, F.: Téli utazás a Földközi-tenger körül fekvő országokban. Földrajzi Közlemények 1898/XVII. 11. o.
21. Uo. 22. o.
22. Pintér, K.: Vázlatok Spanyolországi és portugáliai utamról. Ruschmann Nyomda, Budapest, 1900. 67. o.
23. Az amerikai és a spanyol asszony. Új Idők, 1898/20. sz. 429-430. o. és 1898/22. sz. 471-472. o.
24. Uo. 471. o.
25. „Deli”: Spanyolországi levelek egy tekintetes úrhoz. Vasárnapi Újság 1898/45. sz. 90. o.
26. Altmann, I.: A jelenkori spanyolország. Franklin, Budapest, 1911.
27. Uo. 47. o.
28. Uo. 73-74. o.
29. Uo. 57-58. o.
30. Hahner, P.: A „békaevő” franciák és a „perfid” angolok. História, 1987/1. 11-12. o.